

Bűvös esték, lidérces éjszakák

Sulhóf József

TÁNCBAN ŐRZOTT ÉVEZREDEK

Az ünnepség úgy kezdődött, sok beszéddel, patetikus nagy szavakkal, türelmetlen hallgatósággal, olyan halálosan unalmasan, ahogyan a hivatalos ünnepségeket mindenütt a világon kelletlenségbe, kedvetlenségbe és közönybe temetik. A reinkarnáció, a sok ezer éves, de meghalt ország újbóli testetöltésének tizenharmadik évfordulóját ülték a szokottnál nagyobb fényvel és pompával, mert az Ótestamentum korszakában a gyorsan lepergő életet úgy hosszabbították meg, hogy korábban kezdtek, a fiút már tizenhárom éves korában nagykorúsították, férfivá nyilvánították, s ez az Ótestamentumban szerencsés, az Újtestamentumban szerencsétlen tizenhárom szám, a tizenhárom év, amióta ez a csöppnyi föld ismét szabad, önálló állammá vált, a nagykorúsítás mámorát olvasztotta bele az ünnepbe. Kettős ünnep volt, egy héttel előbb a mártírok napján a halottakról emlékeztek meg, egy héttel utóbb pedig az élők önmagukat ünnepelték, csakhogy ez már nem volt egységes, csupán a nagyvárosok dőzsöltek a hivatalos napon, a

falvak népe arra a napra helyezte át, amikor legjobban ráért, és többnyire egy-egy kibuc — teljes közösködéssé eszményesített szövetkezet — volt a rendező központ, ahova messze környékről tehergépkocsin, traktoron, motorkerékpáron, luxusautón robogtak és gyalog bandukoltak a falvakból, gyerekektől, kutyástól, macskástól, hogy csak a baromfi maradt otthon az udvaron.

Engem csak alig néhány nappal előbb döfött fel egy autó, még nagyon frisek voltak a fájdalmak, fájdalomcsillapítókat ebédeltem és vacsoráztam, bicegtem, de mentem, ahova érdemes volt elmenni, és azon az áprilisi illatokkal teli estén egy Jeruzsálem környéki faluból sántikáltam át a svájci üdülőtelepnek beillő szomszédos kibucba, amelyet az ország címerében szereplő szőlőfűtről, a munka, bőség és jókedv jelképéről neveztek el, noha fő termékük a tojás, a csirke, a tehén és a gyárukban készült műkotlós. Fával, bokrokkal szegélyezett széles úton, édes, kábító, szédítő, fűszeres keleti illatokat árasztó, buján benőtt mély völgy mentén özönlött a jókedvűek tarka serege; az előadásra, látványosságra, muzsikára és jó nevetésre éhes fa-

lusiak hetvenkét országból összekerült és csak most összezsírozódó tömege. A sportpálya lelátójára telepedtek le, ember ember hátán, olyan sűrű sorokban, annyira összezsúfoltan, hogy mire odaértem, már csak egy fának támaszkodhattam, leülni nem lehetett, noha jókora nagy volt a pálya és tágas a lelátó, ami különleges csodája az életüknek, hiszen géppel arra nem boldogulnak, minden darab követ kézzel kellett kiszedniök a földből, hogy ismét termőfölddé tegyék, és ebben a rettenetes harcban a sárgás, súlyos földdel, forró, fullasztó szelekkel, nyolc hónapon át egyetlen esőcseppet sem hullatott éggel és az évezredek elhanyagoltságában mélyre taposódott kövekkel nem sajnálták a fáradságot, hogy a föld egy-egy darabját parkká, gyermekjátéktérre, sportpályává varázsolják, mert az életet külsőségeiben is széppé kell tenni, és tarka virágok, zöld fű, lombos fa és jó játékok nélkül nem szép az élet.

Villanyfényben úszott a tér, és hullottak, hullottak az ünnepi szavak; nem értettem belőlük egyet sem, talán tüzeltek és lelkesítettek, de itt nagyobbára korán kelő, korán fekvő emberek voltak, többségben fiatalok. akik mindent az iskolából már legalább úgy tudták, mint a szónokok, és nyíltan, leplezetlenül nagyokat ásítottak, halkán beszélgettek, fészkelődtek, amit az egymást váltó szónokok nem vettek észre, mert mikrofonba beszéltek, és a hangszórók túlbömbölték a zajongást, és mert — mint minden szónok — megmámorosodtak saját hangjuktól, szép szavuktól, az áprilisi csillagos égtől, a feléjük tárulkozó színektől, tarkaságtól és a völgyből, ebből az óriási illatszertárból olykor felénk lehelt, bódító illatfelhőktől. Akkor egyszerre, mintha ezerszeresen felerősödött volna a villanyfény, akkorát villantak a szemek, csupa-csupa barna szem, és felélenkült a nézőtér, mert eltűntek a szónokok, és helyükre színészek, énekesek, táncosok perdültek, s szavaltak verseket, amelyeket a tömeg félhangon velük szavalt, daloltak dalokat, amelyeket halkán velük dúdolt mindenki. nevettek tréfákon, amelyekben az őszidő humor bugyogott gazdagon, s megmozdultak a táncos dallamokra, amelyek sok ezer éve óta keringtek ezek között a bibliai hegyek között; nézték, nézték a kis emelvényt, az egymást gyorsan váltogató szereplőket: műkedvelőket és országos nevű művészeket, a gyorsan pergő változatosságot, amelyért ide-

jöttek, hogy emlékét hosszan őrizték majd a látástól vakulásig munkával kitöltött paraszti napok végtelen egyhangúságában.

Szánom-bánom bűnöm, de én nem figyeltem az előadásra, csak nekítámaszkodtam a fának, amelynek túlsó oldaláról egy fiatal lány buzgón tolmácsolta a dalszövegeket és tréfákat, és oda sem hallgattam a kedvesen elcsicszergett magyarázatokra, csak néztem a lány elbűvölten csillogó szemét és a tizezernyi elbűvölt szempárt, mind csillogott és ragyogott, és átszellemülten ivott fel mindent, ami az emelvény krétaköréből felé sugárzott. A túró-fehértől az elefántcsont, halványbarna, kreol, mélybarna, szürkessőtét, világos néger színek minden árnyalatán keresztül egészen a koromfeketéig minden bőrszín ott volt, a simán lapuló, puhán omló hajaktól a negroid göndörségig minden fajta hajváltozatat fel lehetett volna látni, fehér burnusok, primitív törzsekre emlékeztető piros és kék vászon zubbonyok, európai öltözékek és rövid vagy hosszú nadrágos vászon ruhák változtak az egymáshoz tapadó, puzta földön ülő embererdőben, ahol egykori főkönyvelők, kereskedők, hordárok, kurdisztáni hivatásos rablók, jemeni rabszolgatartók, marokkói leánykereskedők, szudáni vámszedők, odesszai iparosok, Kijev környéki földtúró parasztok, ügyvédek és lakatosok, indiai takácsok, kínai csontfestők, német tudósok szorongtak egymás mellett nem fennkölt és magasztos ünnepi hangulatban, hanem a nehéz paraszti testi munka derűs, jókedvű egybeolvadtságában, hiszen itt már mind, mind azok voltak, kétkezi parasztok, fiatalok, öregek, régen bevándoroltak, új jövevények, s itt született gyermekek, akiket szabrenak neveznek egy kaktuszfajta kívül veszedelmesen szúrós, de belül vérpiros, mézédés és mégis üdítő gyümölcséről. Néztem, néztem ezt a kavargó keveredést, amelyből a minden napok olvasztó kohójában most forr ki majd egy egységes nemzet, hiszen meg ezt az utat is végig kell járniok, hitetlenkedve és kételkedően figyeltem az össze nem illők összeilleszkedését, míg táncosok nem robbantak ki a dobogóra, és meg nem igéztek sok ezer éves csodáikkal.

Mert ezekben a táncokban a bibliai mondák korába hulló évezredekét őrizték meg, lépéseket, mozdulatokat, illegetést és hajladozást, fordulatokat és aprózásokat, fejfelszegést és nekiiramodást, ezernyi kifejező ritmikus len-

dületet és gesztust, ahogyan öt-hatezer évvel ezelőtt táncoltak talán már a szumir teatrális vallási szertartásokon, az egyiptomi istenek előtt, a Kánaánt sirató csalódásban, az aranyborjú körül, s abban az időszámításunk kezdetéig terjedő korszakban, amikor az arameus nyelv közhasználati nyelv volt, a tánc pedig nemcsak kedvtelés, hanem jelképekkel teli kifejezője imádatnak, szerelemnek, évődésnek és siratásnak. Négy-öt pár volt mindössze, jemeniek, ahol ez a népcsoport mindmáig a régi arameus nyelven beszélt, süvegekben, gazdagon ékszerезetten, vagy sálakba, kendőbbe burkoltan, hosszú, bő leplekben, ahogyan a bibliai időkben a korszójukkal kútra siető lányok járhattak, vagy a tóga, kaftán és indiai leplek különös keverékében, ahogyan sok ezer évvel ezelőtt a lányokra leselkedő, velük incselkedő legények festhettek, s ahogyan néhol a jemeni hegyekben, monszuntalan estéken talán ma is dévajkodnak, esetleg táncolnak furcsa, keleti és afrikai dallamokra, ütemet egyesítő, harmonikára áttett, de ma is dobbal, trombitászerű sípjal kísért, változataiban is különleges hangszerekre emlékeztető muzsikára; hol méltósággal illegették magukat, hol meg-megperdültek, forogtak tapsütemre végső szédületig, hol szétfutottak és kerülgették egymást, hol összekapaszkodtak vérpezsdítő gyors táncban, amelyben részt vett kezük, lábuk, törzsük, fejük, egész testük, minden porcikájuk, örvénylőn, vadul, eszeveszetten, szinte fékeveszetten és mégis mindig táncszerűen.

Megőrizték tisztán, minden mesterseges ápolás, mesterkélit elrendezés nélkül a táncokat, és járják őket éppen úgy, ma is, ahogyan a mozdulatokat a több ezer éves kőfaragások megörököítették. A lepleket sajtatos mintájú, végtelen finom művű hímzések szegélyezik, a híres jemeni kézimunkák, de még ezekről sem lehet pontosan leolvasni, vajon a fejlődés utolsó hetnyolcszáz évében szedték-e fel, vagy a szumir, asszír s egyéb mezopotámiai emlékek rajzai, vonalai elevenednek meg bennük, csak az bizonyos, hogy az utolsó száz év angol településének hatása sehol, semmiben sem látható, talán csak abban, hogy a rabszolgakerkedelem titkon még mindig folyik, s a népművészet megmaradt a népé, romlatlanul, tisztán, befolyásolhatatlanul, úgy, ahogyan a nép keserűen elzárkózik az idegenek elől. Az ünnep-

ségen pedig a jelen jövő felé törő ifjú népe csak nézte, nézte ezt az öltözetet, a házi szőttes omló vonalait és hullámaid, álmat, fáradságot elsöprő orkánal ünnepelte a táncolókat, tapsolt ütemükhöz, őrzőgő örvénylésükhöz, és talán csak a Kelet-Európából idekerült idősebbek csodálkoztak olykor egy-egy mozdulaton, amely magasban összecsapott tenyérrel, aprózott léptekkel, kigyózón meghajlított testtel ugyanolyan volt, amilyen mozdulatokat Galíciában, Lengyelországban őriztek táncaikban a paraszti zsidó tömegek. Őrizték-e a táncban az évezredekét, vagy minden népi tánc duhajkodásaiban megismétlődnek hasonló mozdulatok? Nehéz lenne erre feleletet kapni annyi ezer év után, amennyit a jemeni táncok éppen elzártágukban konzerváltak.

A táncban hangulat, jókedv, megilletődöttség és tomboló indulat váltakozott; s közben a völgyből egyre csak áradtak a kábító illatok, előttem, lent, a fényben sok ezer év tüze lobogott, tízezernyi szempár káprázatos ragyogással verte vissza a fényt, és nem fájt már sem lábam, sem hátam, csak álltam, álltam elbűvölten az emberré nemesedés első időszakából megőrzött népi-művészi megnyilatkozástól, és titokban, legbelül, újból megtanultam imádni — imádni a művészetet.

A völgyön át megrészegülten ballagtunk vissza a szomszédos faluba, egykettőre elcsendesedett körülöttünk minden, de mi néhányan, városiak, felzaklatottan, kábultan a fűszeres illatoktól, mámorosan a muzsikától, ésbontó tánctól, az élmény folytatását kerestük; betértünk egy ismerős paraszti házba, ahol narancslevet tettek elénk, kávéfőztek nekünk, és a paraszti élet gondjait, bajait, keserveit mondták el apróra, miközben zene csendül a gramofonból, Toscanini vezényelte Beethoven Ötödik szimfóniáját, mert hát amikor a tojásértékesítésről, a csirke-árak hullámszásáról, a baromfitrágya értékéről, hatásáról beszélnek, ugyan mi más zenét hallgatnának egy paraszti házban?

DAVID KIRÁLY NEM HEGEDÜL

A fiatalok órát táncoltak az utcán színes stilizált parasztlőtőkében, a Jézus-toronyból egy város tündérfényben ragyogó látványa kápráztatott, eget borító rakéta-kalászkok,

örvénylő, színekben játszó fűzfolyók tündököltek az ünnepi előest éjszakájában Cion hegyéről és a Szent Sír és Golgota felé vezető, de falakkal elzárt utakról, azután, mikor az utcák, terek, csodatevő helyek elcsendesedtek, vagy Buddhához mentek a táncos kedvűek egy kínai vendéglőbe, hogy egy argentin énekes tüzes földi örömköket dicsőítő énekében gyönyörködjenek, vagy Dávid királyhoz, akiről szállodát neveztek el, mert Jeruzsálemben mindennek bibliai vagy egyéb szent neve van, és természetesen Dávid király már nem hegedül, hanem szaxofonozik, és mint szálloda, parittyaköveknél fejbeköltinőbb számlákat nyújt be vendégeinek. Ezeknek a szent neveknek nyomán jön rá az ember a Szent Földön, hogy nem úgy kell ám olvasni a bibliát és egyéb szent írásokat, ahogyan írva van és a szavak mondják, mert azokban a régi időkben csak a költőfélek tudtak írni, s ők, mint afféle költők, képes beszéddel mondták el, amit harcokról, szerelmekről, csodatételekről hallottak; a költőknek pedig ősidők óta jelszava lehetett az, amit Arany János úgy fogalmazott meg: „...költő hazudj, de rajt' ne fogjanak...”, megtoldották hát, amit hallottak, beleszótták, amit nem is hallottak, s mindent képes beszédben mondtak el, ami olyan nyelv, hogy azt még előbb le kell fordítani egyszerű, hétköznapi értelmére. Mindjárt kiderül, hogy azokban a kezdet kezdetéig visszanyúló, a legelső lakhelyek, állandó települések idejétől kezdődő időkben sem csupa szentség és csoda között éltek az emberek, és persze sokkal nagyobb csoda volt akkor egy kőház, templom, kőpalota, egy ésszel, parityafegyverrel legyőzött Góliát, meggyógyított beteg, kettős bendőjű kulacs, jóllakatott népség, mint amilyeneket ma megérünk, amikor már tudjuk, hogy a csodák a fizikából, vegytanból, biológiai titkok feltárásából születnek, de azért megeshetik, hogy néhány ezer év múlva a mi mai tudományunkról is csak legendák, mondák, regék beszélnek. Mert ugyan mennyivel lesz hitelesebb a ma néhány ezer év múlva, mint mondjuk Cion hegyén Dávid király sírja, Mária sírboltja, az úrvacsora terme a kolostorban és a völgyben, a Szent Kereszt kolostor épületében őrzött kegyes emlékek? A messzeségbe vész a kezdet Jeruzsálemben, amelyet középen vág ketté a határ a nemzetközi okosság nagyobb dicsőségére, és amely a világ legrégebb városai közé tartozik, már a legrégebb egyiptomi

emlékek Uru Salem néven emlegetik, és a még annál is régiebb, kőbe írott emlékek egyszerűen Ábrahám városának mondják, s Szálemnek írták.

Dávid király (nem a szállodás, hanem akiről elnevezték) már egy igen fejlett és művelt korban, körülbelül ezer évvel időszámításunk előtt foglalta el és tette székhelyévé a várost, itt énekelte szépségükben az Énekek Énekével vetekedő zsolnárait, amelyekkel csak az a baj, hogy nem tudni, melyek a hitelesek és melyek a ráfogottak, itt uralkodott, innen küldte Abszolonra, lázadó fiára seregeit, itt melengette öreg testét fiatal lányokkal, hogy mikor elkövetkezett az ideje, ne legidősebb fiára, hanem az anyiszor megénekelte Beit Shebától származó Salamonra hagyja a sok háborúban jócskán megnövelt országot, ahol annyi az emlék az emberiség őskorától kezdve, hogy csak óvatosan lehet lépdelni, hiszen könnyen megtörténhet, hogy az ember egyik lábával a bronzkorba, a másikkal egy mai kaktusz tuskéjébe lép. A korok, korszakok, vallási őrjöngések forratagában sokszor elpusztult itt minden, és újra feltámadt, mert az ember megrögzötten ragaszkodik pontokhoz, helyekhez, s talán egy kicsit örületekhez is, konok kiúttalansághoz, mert sokszor nem boldogul önmagával, amikor az ésszerűség és eszevesztettség határán tévelyeg...

... A meghasonlás óráiban a Dávid király szálloda két bárja közé a felső különösen alkalmas, mert ide alig hallhatóan szűrődik fel a zene letről, fény csak az asztalokon, pohárba támasztott, minden lehetettől, mozdulattól imbolygó gyertyalángokból árad, és a teljes nesztelenségben, suttogástól susstorgó homályban önmagukkal birkózó vagy önmagukba temetkező tébolyultak hörpintgetik a világ minden tájáról összehordott, különös ízű, fényű, csillogású, illatú italokat. Nagyon erős volt az ellentét a külső ragyogások és a hajladozó gyertyalángok között, a kinti ünnepi jókedv, ital nélkül is meg részegült város és a bent, italok bánatnővelő hangulatába vesző emberek között, a felszabadulás évfordulóját ünneplők és a maguk vívódásaitól szabadulni nem tudók között, a csend és a suttogva ejtett szavak kiáltó hangossága között.

Ültünk és bámultunk a gyertyafénybe, olykor hörpintettünk, olykor nesztelenül megjelenő pincér töltöttre cserélte üres poharunkat, olykor egy-egy beszökő dallamfoszlány és felismert

szövege adott új tápot új gondolatoknak, amelyek azonban mégis, mint megszedült lepkék, örökké a gyertyafény körül, önmagunk körül keringtek, s némára szorították össze ajkunkat. A magas, finom, szabályos arcú angol írónő előre rázta arcába sűrű lombú szőke haját, és eltakarta maga elől a természet, amelyben köröskörül sötétbe öltözött, merev tartású férfiak, estélyi ruhás, meztelen vállú nők ültek mozdatlanul, szótlantul, kísértetiesen régies képként.

— Hát minek jöttünk ide? — nyöszörgött valaki az asztalunknál, mert azzal gyanúsította az angol írónőt, hogy könnyeit takarja el. Harminc és negyven közötti, megállapíthatatlan korú asszony volt, olykor ragyogóan szép, sugárzó élet, néha pedig merevségében szfinx, titokzatosság, megközelíthetetlenlenség, akiből kiveszett minden élet, mintha helyet cserélt volna hősnőivel, s azok helyette éltek. Anélkül, hogy felemelte, haját hátra vetette volna, felelt a kérdésre:

— Kijózanodni. Emelygek már az ünnepek édességétől.

— Irigylis az emberektől ezt a boldogságot?

— Irtózom a romantikától.

— Magát nem a szent áhitat romantikája hozta el ide?

— Utazom, bele a világba, megkeresni azt a pontot, ahonnan kivethetjük sarkából a romantika világát.

Fel sem mertem tenni a kérdést, hogy szerelmi csalódás sodorja-e a föld körül, mert egyszer már leintett, ostobának nevezett, aki el sem tudja képzelni, hogy az embereknek lehet más okuk is arra, hogy meneküljenek önmaguk elől. Hallgattunk tovább, és bámultunk a gyertyalángba. Ekkor a szomszéd asztaltól hallatszott suttozás.

— Az a baja, hogy mindig nős emberekbe szerelmes.

— Ez célzás?

— Találat.

Hárman ültek annál az asztalnál. Egy nyolcvanon felüli nagyon megviselt férfi, egy középkorú férfi és egy magas, szőkésbarna, kissé fátyolos szemű holland lány. Eddig csak a két férfi beszélt, most a lány szólalt meg.

— Nem így képzeltem ezt a találkozást. Tizenöt éve vártam rá, készültem rá.

— A háború alatt segített nekünk bújdosni — magyarázta az öregember. — Közben tüdőbajt kapott...

— Emlékszem — mondta a fiatalabb férfi. — De hát én csak kiránduláson

jártam ott, a háború vége odasodort. Soha egy percre sem vettük komolyan. Hazamentem, elváltam, megnősültem, pergett tovább az életem.

— Én pedig szanatóriumban feküdtem teljes három évig.

— Ez megmagyarázza. Nem volt más, amire gondoljon, belelovalta magát.

— Amikor felgyógyultam, tanultam, vizsgáztam, jó állásba jutottam, azt hittem, egyszer elmehetek magáért.

— Úgy gondolta, hogy körülöttem is úgy megállt az élet, mint... Micsoda örült, érzélgős romantika...

Az angol nő felkapta fejét, egy rázással szétszórta arcából sűrű haját, és a csendben szinte bántó hangosan sziszegte:

— Nem tudnak szabadulni tőle. Mindenütt, mindig csupa romantika.

— Miért gyűlöli annyira?

— Hamis és hazug. Pufogtatott nagy szavak, ömlengések, giccs még a hétköznapiakban is. Nem látja, hogy az egész világ szabadulni akar tőle? A rútság kultusza, a zűrzavar kultusza lámadt helyette, csak azért, hogy már egyszer lerázzuk ezt a romantikát. Nézze ezt a Dávid szállodát. A világ egyik leghíresebb szállodája, mert Dávidot tüzte ki cégérül. Mint odaát, az utca túlsó oldalán a Jézus-torony és szerte ezen a Szent Földön minden göröngy. Leborulunk és imádkozunk legendák és mesék előtt, eszmények előtt, amelyekkel ámitjuk magunkat.

Elhallgatott. Nem egészen értettem, mire akar kilyukadni. De nem magyarázta meg. A többiek is csak vállukat vonogatták.

— Azt képzeltem, ezek az évek csak arra valók, hogy mindent elrendezzek magam körül, azután megkeressük egymást, mert az életnek csak ez lehet a folytatása. Mikor vállalkoztam, hogy a bácsit elkísérem erre az utazásra, csak arra gondoltam, látni fogok, sok mindent felsedek. Mikor megtudtam, hogy maga is itt van Jeruzsálemben, azt éreztem, hogy ime, itt a Szent Földön, az isteni útmutatás egymáshoz vezérelt bennünket. Elakadt a lélegzetem...

— Bolond — szakította félbe a szomszédos szóáradatot az angol nő. — Teremtett magának egy eszményt, mert nem tudott másképp az életbe csimpaszkodni, a betegségből az egészségbe visszakapaszkodni. Ez volt a saját külön vallása.

Már ott állt a szomszédos asztalnál. Nagyon nem-angolos volt ez a beavat-

kozása, érthetetlen az ingerült hang, ahogyan beszélt.

— Engem szid, vagy saját magát? — csodálkozott rá a holland lány.

— Az életet, a romantikát, a zárvarunkat, hogy az életet összekeverjük a képzelettel, és nem azt értjük, ami van, hanem amit elképzelünk.

Hirtelen, gyors, bár egy kissé imbolygó léptekkel kiment. Valaki mozdult, hogy utánamenjen, azután visszaült. Csak a csend maradt a teremben és a gyertyafény, meg az a néhány dal-lam, amely időnként beszökött letről az ajtóréseken át.

Mire szétozlottunk és elszóródtunk az utcán, már elcsendesedett az ünnepi mámor, hervadtan csüngtek a virágdíszek az utcai emelvényeken, kiapadtak a tűzijáték tűzőkádó forrásai, és a kongó utcák európai látképében semmi sem emlékeztetett arra, hogy ez itt Ázsia, az ős ütközőpont hat-hétezer év vergődéseiben, Szent Föld, zarándokok álma és egy-két összetört, csatavesztett szív elhagyott csatatere.

Sajnáltam már, hogy ehhez a néma társasághoz szegődtem, amikor még itt körös-körül a jókedv hangoskodott, és hagytam, hogy bennem is felkavarodjon minden, amivel önmagam sirató fala elé szoktam állni, magam magam irató marjam, tépjem magam gondolatok miatt, amelyeket nem jó végiggondolni. Kedvetlenül baktattam szobám, ágyam, tépelődő éjszakám felé. A félelemtelen az angol nő állt a kínai bár előtt, szemben vele mosolygón a fél fejjel alacsonyabb, karcsú, édeskésen szép argentin énekes.

— Nincs semmi baj, nem azért mentem el — szólt rám barátságatlanul a nő, s még hozzátette a kérdést: — Vagy utánam jött leleszkedni?

— Bocsánat, itt lakom a második emeleten.

Hetek múlva, hazatérőben láttam még egyszer, Athénben, a Nagy-Britannia szálloda kis bárjában étvágygerjesztők között, mellette az argentin. A helyiségben csupa idős, gazdag angol nő ült, mennydörgő hangú vagy sutogó, lógó tokájú vagy kiszikkadt, sovány, de mind agyonmázolt és mind egy-egy hóna alá csapott fiatal férfival. Az argentin — heteken át naponta találkoztunk, ha nem is beszéltünk soha egymással — mosolygón bölintett felém, az angol írónő rám meresztette szemét, aztán elfordította fejét, és szín-

te újra hallottam a kérdést: — Utánam jött leleszkedni?

Én csak szegény, vékony pénzü néző voltam ebben a dús, gazdag környezetben, valakit kerestem, és mert nem találtam meg, sietve elkotródtam. Csak egy mondatot kaptam el az ajtóban.

— A szerelem a testi jólét kérdése, csak a pénzteleneknek romantika.

Rémülten visszafordultam. De nem az írónő mondta, hanem egy hordó formájú, mennydörgő basszusú angol lady, akinek lengő tokájára legalább fél kiló puderkrém kellett. Tekintetem találkozott az írónő tekintetével. Egy hirtelen kibuggyant könnyesepp ült pilláján. Néha az ember elvétí és mégis szerelmes lesz, olyan méltatlanba, akit mindenki megvehetne, s annál inkább utálja önmagát. S amint ebben a pillanatban felfogtam, hogy nem titokzatos szfinx, csak asszony, aki száz évvel ezelőtt talán még maga lett volna áru és csak a női önállósulásban vált vevővé, s érzi, hogy az argentinban és az itt keringő többi férfiban hiába keresné a Kaméliás hölgyet, Traviatát, gyűlöli, a tébolyultságig gyűlöli a romantikát, mert nem tud szabadulni tőle.

A szállodával szemben meredezik az Akropolisz, tetején a tízpercenként ki-világosodó és tíz perc múlva újból sötétbe boruló fényreklámmal, a Parthenonnal. Az üzleti élet nem érzélgős és nem romantikus, sem a szépségekben, sem az isteneket árukatva, sem bent a bárban, ahol az istentelenségeket árusítják.

TÁNCVERSENY A HAJÓN

Egy dollár a viteldíj Ciprusban a hajóról a partra és vissza, akár Limassol, akár Larnaca szűk, sekélyes kikötője előtt horgonyoz le a hajó. Reggeltől estig állomásozik itt a hajó, a vesztegelést szépítgetésére használják ki, mesteremberek jönnek a fedélzetre, és estig úgy kifestik az egész úszó palotát, mint valami kendőzködő asszonyt, hiszen egy hajón mindig van javítani, csinosítani való, és kell az ürügy, mert ez az egyetlen állomás, ahol egész nap tétlenül ácsorognak, meglelhetik szabadon a kikötői gyors szórakozásokat és kalandokat, hiszen otthon, Athénben vagy Velenében — aszerint, hogy görög vagy olasz a hajó

— családi kör vár rájuk, Haifában pedig örök rakodással és behajózással telik el a nap, nincs egy szabad percük. A Ciprus felé közeledő hajón hát már előző nap nagy az izgalom a személyzet körében, megcsillanó szemmel emlegetik Ciprust, és mosolyuk csupa várakozás, vágyakozás, türelmetlenség. Két részre osztják a személyzetet, mert a parti kirándulás rendszerint hasznavehetetlenné teszi a kirándulókat, s az egyik csoport odafelé, a másik visszamenet száll partra. Fél éjszaka tisztálkodnak, csinosítják magukat, minden ragyog rajtuk, zsebükből ott lapul minden pénz, amit ciprusi fontban felvehettek és amiből semmi nem marad, mire visszajönnek. Talán ezért is vezették be a ciprusi motorosokon, hogy partramenet kell kifizetni a dolláros viteldíjat, és visszafelé ingyen hozzák az utasokat.

A kimotorozók egy vámpalota elhagyott útvesztőjén át jutnak a városba; ott chypre-illat helyett az utcán sülő birka faggyúszaga, dús ciprusfák helyett por, piszok, sivárság s mindezekelőtt zsvaj, tarkaság, járdát nem tisztelő autók forgataga fogadja őket, árusok kiáltoznak utánuk görögül, törökül, angolul, a Levante keverék nyelvén, amelyben a Földközi-tenger minden nyelvéből akad néhány szó; és Levante szellemében, hangos, olykor heveskedő alkudozásokkal, sok kiabálással, élénk arcjátékkal, nagy gesztusokkal, hiszen errefelé a kéz éppen úgy hozzátartozik a gondolatközléshez, mint a szó. Üzlet, üzlet hátán szorong, és mindegy, hogy török cigarettát, kézműves apró faragásokat vagy frigidaire-t árusítanak-e a boltban, az alku kint, a bolt előtt, az utcán, a forgatagban, tolongásban, az ajtó és a mindig közel eső kávéház apró csészékben méz-édesre szűrt kávéja között folyik, csak néhány köztéren és a vasrácsok mögé zárt templomok körül csendesedik a lendület, de mert görög-keleti nagyszombatra esett első látogatásom, ami ott már a többi közhivatallal együtt még a postát is egész nap zárva tartó, teljes munkaszünettel járó ünnep, a templomok szüntelen harangzúgással és a falakra függesztett hatalmas hangszórók, végtelen bömbölésével kárpóolták magukat a csendért, melyet, az áhítat és tisztelet vont köréjük. Ezekre a reklám-istentiszteletekre alighanem azért fanyalodtak, mivel az üzletek mind nyitva álltak, a zsvaj semmivel sem volt kisebb aznap Limassolban,

mint visszajövet, a hétköznapi Larnacában, mert nem akarták elszalasztani az alkalmat, hogy az egyidejűleg odaérkezett három nagy hajó népének kínálhatnak és esetleg eladhatnak mindent, amit leleményességük és a szabadkikötő lehetőségei oda összehordtak. Maguknak kevés a termékük, a kézműiparos is kevés lehet, mert a ciprusi emléktárgyak Athénban, a rézműves díszáru Törökországban, az olajfa faragványok, műanyag tárgyak Izraelben készültek, a szőttek Egyiptomból hozták, a kézimunkák Rodoszról jutottak el ide, és a gyári áru nagyobbára angol. Ezer méter magasságig húzódnak fel a szőlők a hegyoldalakon, de az egykor oly híres ciprusi borok már karcosak, s az errefelé mindörökké nyugtalan tenger felől fújó szél a kipusztított erdők kopár vidékét is csak porral lepi, szegényesíti; fosztogatja a szigetet, belepí termőföldjeit, elhordja partjait. oda tereli az életet a bazár zsvívására és a nappal nyitva álló éjjeli mulatók köré.

Igen, ahogyan a boltok árusai hangos kínálgatással ajánlgatják árujukat, a modern piktúrára emlékeztető, nagy festékfoltokból összerakott, egytől egyig szőkített, ellenőrizhetetlen korú nők is hangos szólógatással csábítják a bizonytalanláságukról felismerhető, tétován keringő idegeneket a lépten-nyomon fellelhető mulatók felé. Rajtuk a tábla: egész nap üzemben. A tábla a mulatók ajtaján lóg, de a fél világ szennyéből, emigrációjából összeverődött nőkre is érvényes. Mert a Levante, a Közel-Kelet a mélypont a régebbi és későbbi emigrációk inségéből és tehetetlenségéből örök ittasságba, kábítószerekhez, fertőzésekhez menekülő női és férfi söpredék zsúfolt megállóhelyei során, de még itt is vannak fokokozatok, amelyek legmélyén a nappal is nyitva álló mulatóhelyek vannak, ahol a nap közben állomásozó hajók személyzete és kíváncsiskodó utasközönsége duhajkodással és dollárral vezet le a hosszú utakon felhalmozódott erőket, itt már szépnek sem kell lenni, mert minden a gyors lerészegülésen múlik, s akkor már ugyanis csak a festékcsomók színeit látják, a maguk kábulatát érzik, és a nyíló ajtók mögül fényes nappal, vadul özőnlő délszaki napfényben robban ki zene, duhajkodás, üvegtörés, csörömpölés, kurjongatás, mély férfihahota, féktelen női kacagás és olykor sikoly, amelyről nem tudni, hogy verés vagy rég feledett,

csak — mint valami arcfesték, ezt is — az alkalmilag felmázolt női érzékenység váltotta-e ki.

Néhol a zenés mulatóhely mögött játékbartlang van, hatóságilag engedélyezett, de az áldozatoknak csábítóbb, ha titkon, egyenként fülükbe súgják, hogy elvezetik a rulett-asztalhoz, kártyacsatákhoz, chemin-koporsóhoz; az ilyen áldozat azután, mikor kifosztották, nem mer lármát csapni, nem mer a hatóságokhoz fordulni, mert saját bűne tudatában következményektől fél; és a hajószemélyzet tudja, hogy ott bent csalnak, és heteken át egész rendszert dolgoz ki, hogy viszonzza a csalást, túljárjon a csalók eszén, úgyhogy végül mindenki csal, és így az erők eléggé egyenlőek. Nyerni azért még senki sem tudott, és nagyon elégedettek, ha ép bőrrel menekülnek ki a délutáni órákban. A legtöbbször nem sikerül, az egy szál egyenruhán kívül semmi sem marad rajta, mert közvetlenül a játékasztalok közelében a mulatóhely albérlője áll, kereskedő, aki mindent potom pénzért megvásárol, amit a veszto játékos odadob, hogy pénzt szerezzen, folytathassa a játékot és visszanyerje, amit elvesztett. Ez persze sosem történik meg, dacára a nőktől kikölcsonzótt szerencse-hajszálaknak, székcsereknék, elmormolt kabalisztikus varázsigéknek és egyéb kártya-babonás segélyeszközöknek. A felhajtók a selyembe vetkőzött festéktubusokhoz tartozó férfiak, többnyire emigráns tiszték különféle hadseregekből, akik kimenekültek belga szénbányákból, észak-afrikai vasművekből, a legnehezebb testi munkából, amire már az egész világon csak a más munkához nem jutó menekült-seregek vállalkoznak, és újból kimosakodva, feleségüket, szeretőjüket bocsátják áruba, többnyire már olyan elnyűtt korszakukban, amikor csak ezeken a levante-i végeken akad vevő, de itt aztán majdnem mindig mind a ketőtőlükre, a nőre és a férfira is. Ittasságukban, örök részegségükben, kábító-szer-hajszájukban mindig reménykednek, hogy egyszer sikerül valakinek a zsebéből kihúzniok egy vasos pénztárcát, vagy más, számukra egyedül elképzelhető módon sikerül pénzt szerezniök, és akkor hazamennek, lesz, ahogy lesz, haza. De soha senki még nem jutott haza ezekből a hátsó szobákból, amelyekben az esti órákban kikötő és éjjel továbbsikló hajók személyzete folytatja azt, amit a nappali hajókról jöttek abba-hajtok. Mikor alszanak?

Soha, a kokain tartja őket ébren, lopott néhány óras alvások között, míg végleg össze nem roppannak, s akkor jön a kórház, förtelmes ingyenosztály, szenny, továbbfertőzés, s onnan a temető, mert nem érdemes leromlottan meggyógyulni, állás többé nincs, munka nem akadáhat ilyen roncsoknak, hiszen a világ emigrációja még egyre ontja az újabb és újabb szállítmányokat, a mulatótulajdonosok frissek között válogathatnak, és nem érzélgősek, az eldobott rongyokat nem szedik fel többé.

Ugyan mit látott meg mindebből a spanyol zarándokok, a santa, béna, hajlott derekú vénasszonyok serege, hatalmas keresztrel a nyakukban és zarándokjelvényvel a bal mellükön, egy karcsú püspökkel, izmos, hatalmas szerzetes pappal az élükön, köztük mindössze két fiatal lánnyal és az idegenvezetővel, aki a zarándoklást vámhatárokon és devizakorlátozásokon keresztül vezette; ugyan találkozott-e ez a fél hajót megtöltő, hazafelé tartó sereg a bárók, mulatók spanyol nőivel, mert ilyenek is vannak, felfogták-e, mialatt kiránduláson jártak a sziget belsejében, az iszlám csodatevő helyein vagy a görög mitológia nyomában, hogy kik azok a kész-séges alázattal spanyolul vezető férfiak, akikben felágaskodot a rég feledett vallási alázat, és most melléjük szegődtek, vezekelni vagy önmagukat ámitani, ami egyre megy...?! Nem, nem tudnak semmiről, a püspök, aki nem turista osztályon utazik, fáradtan vonul vissza első osztályú kabinjába, a szerzetes folytatja végtelen vitáját a hajón utazó, bő- és szapora beszédű, pocakos olasz rabbi-val, a vénasszonyok cicomázkodnak, a délutáni hangversenyre készülődnek, és a két fiatal lány sietve lekasztja nyakából a megkülönböztető keresztet, leszedi a zarándokjelvényt, amelyet csak az elkísért mamák vagy nagynénik kedvéért vállalt, és amelynek kedvéért nem hajlandó lemondani sem a zarándokút, a hosszú, szép utazás apró, játszi, lehetőleg veszélytelen kalandjairól, sem a hajószalon vacsora utáni vidám táncáról.

Este hat óra felé a hajókürt bűgása sürgeti a késlekedőket, bár a későn kezdett kirakodás még nem fejeződött be, a nappali-éjjeli mulatókból visszazállózó mámoros, kábult népség visszaváltozik udvarias hajószemélyzetté, rajokban jönnek a motorcsónakok mindenfélét kínáló árusokkal,

a visszatérőkkel és az új utasokkal, a fedélközi utasokkal, akiket már csak indulás előtt vesznek fel, amikor tudják, hogy hol, mennyi hely lesz Athénig a folyosókon, ahova majd a hűvös éjszakai szelek, erős hullámverés elől behúzódnak ezek a legszegényebb vagy legtakarékosabb utasok, akik még a turistajegyet, a hálóhelyet és ellátást sem fizetik meg. Bizonytalankodva, az utazás első izalmával helyezkednek el a padokon, a raktártetőkön, első vagy hátsó fedélzeten, fénylő fekete szemű fiatal ciprusi nők, apró termetű, nyugtalan tekintetű, fekete szemű és hajú ciprusi férfiak s testes, a kötelező keleti elhízástól terebélyes mamák, akik, szemükről látszik, alig lehetnek harmincnégy-öt évesnél idősebbek, hiszen tizenöt-tizenhat éves korukban mentek férjhez, és lányok, akit kísérnek, ugyanebben a korban van, de megviseltek, elnyúttak, a kövérsegtől feszülő arcból pirossága már egyáltalán nem fiatalos, sőt olykor szinte hervadt, s tekintetük is csupa aggodalom, mert sok a csinos hajótsiszt a hajón, rengeteg veszedelem leselkedik a lányukra, pedig a világon a legeslegfontosabb, hogy a lány érintetlen maradjon, mert ha ekörül valami baj történik, soha senki Ciprus szigetén feleségül nem veszi, és ha egy lány nem mehet férjhez, akkor minek a világon. Ciprusiaktól nem is féltik a lányokat, azok ismerik a kérlelhetetlen törvényt, udvarlásuk csak pajtáskodás, és különben is többségben nősek, s valamennyien tele vannak aggodalommal, gondnal, tervezéssel, hogy mire mennek majd ott, Görögországban, a nagyvilágban, hiszen azért mennek el a szigetről, mert nincs élet, megélhetés, a fél évezredes török uralom alatt a dús erdőségek kipusztultak, a termőföldek sivataggá változtak, öntöző rendszer sincs, a két párhuzamos heglánc között húzódo termékeny területen, végig az egész szigeten, olyan szegényes a földművelés, hogy hajónk, amelyen utazunk, a szomszédos Izraelből fél hajóra való tojást hozott, mert még az sincs; ipar nincs, és a kereskedelemhez már nem akad több helyiség, minden pince, földszinti lyuk és padlás tele van boltokkal.

Lassanként mindannyian elhelyezkednek és megnyugodnak, és amint hajónk méltóságosan beleúszik az alkonyégbé, és a megszerítő távolságba került partokon kigyúlnak a fények, halk búcsúszóként ének bűg fel, alig hallha-

tóan, de egyre erősödve, mert a végteleen, alig tagolt dallamokat ahány leány, ahány leány, ahány mama, mind dalolja... valahonnan egy harmonika kezd sípolni, s váltogatja a dallamokat... a gyorsabbnál egy lány hirtelen kézen ragadja barátját, az állványok közötti szűk középre dobbannak, gyorsabbnál gyorsabb, vadabbnál vadabb táncot lejtnek, a legények dobognak körülöttük, a körülülők énekelik a szilaj dalt, alig felismerhető rokonát a kezdeti sirató éneknek, a leggyakoribb görög dalnak. A spanyol zarándokok, botra támaszkodó, egymásba csimpaszkodó öregasszonyok, az izmos szerzetes, az útvezető és a két fiatal spanyol lány, egy ideig nézik, és a lilaoes püspök is fent áll az első osztály hídján kedvtelve bámuló tekintettel, amelyet egyáltalán nem fordít el, amikor a ciprusi rövid szoknyák nagyobbab lendülnek, és bizony még hiányos alsó öltözködésről is árulkodnak, ha nagyon heves a forgás. A fürgeteges tánc láttán a spanyol útvezető is előhossa harmonikáját (az ördög tudja, minek hozta magával ennyi vénasszony közé, amikor a két fiatal nélküle, útvezetés nélkül is megtalálta a táncalkalmat, szórakozást), bele-belesípol a másik harmonika játékába, és mikor a líhegő ciprusiak egy pillanatra megállnak, s számunkra ismerősebb dallam, spanyol táncdal csendül fel, a két lány középre áll, s előbb valami eszeveszett dobbantó, forgó táncot rop, azután pihentetőnek egy andalgót lejt, s még kavargóbb iramban fejezi be. Európai ruha van rajtuk, divatosan szűk szoknyával, kénytelenek jóval térd fölé felhúzni, hogy ne akadályozza őket; a szerzetes tágra nyílt szemmel, mohón bámulja, mást sem lát a lányokból, csak ezt a térden felüli lábészletet, a püspök szeme is majd leesik a földszintre, de mert látja, hogy a zarándok sereg öreg asszonyai féltéken fel-felpislognak, mit szól az elvetemültséghez, méltóságteljesen elvonul az erkélyről, mint aki némán áldását adja a fiatalok szórakozására, és közben látszik az arcán, szörnyen bántja, hogy nem maradhat itt, legalább nézhesse, ha már maga nem duhajkodhat.

A ciprusiak nem hagyják magukat, most már négy pár ugrik középre, szénfekete hajuk lobog, szénfekete szemük villog, régen divatjamúlt európai öltözékük lebeg, leng, úszik a lányok körül, csurom víz az ing a legényeken, s táncuk egészen különleges: keleti és népi. A lányok különválnak, lassú, ke-

leties, kígyózó testmozgással, szinte csak izmaik mozgásával követik a zene gyors ütemét, minden izmuk, idegük táncol, még szemük is részt vesz benne, ahogyan figyelik az őket gyors, erősen aprózott lépésekkel körülölgő leányeket. Viharos tapsot vált ki a megejtő, Kelet egész szerelmi varázsától átítatott kép; szerelem és játék, vágy és tartózkodás, ígéret és szízi báj, ígéret és megtagadás, kedveskedés és a másik oldalon férfias határozottság van benne, bűvös és elbűvölő játék, szinte egész pantomim.

De a két spanyol lány sem adja fel a versenyt. Mert most már verseny, összetalálkozott a Földközi-tenger két vége, mind a kettőben megmaradtak arab eredetű díszítő tánclemek, déli szilajság, gyorsan égő tűz, csak a spanyol lányok szeme világosabb, mint a ciprusiaké, vagy talán a neonfényben látszik így, amikor vadul villan, hogy az ősi tangó nagy, mély lépteit, hajladozását figyelje, a táncnak igazi ízt, hangulatát megadja, vagy az ezt követő torreador-táncnál a fejetés mozdulatait villanóan, játékosan kövesse s olyan magasra lobbánógokat gyűjtson, hogy attól még a hajótorony is megszedül.

Már régen elmúlt a vacsoraidő, de a türelmetlen, sürgető személyzetre senki sem hallgat, a máskor alig várt vacsoracsengő szavát senki sem hallja, inkább mindenfelől idetódulnak az utasok, a személyzet, a fehér sapkás szakács és a kukták, az estélyi ruhás, szmoking kabátos első osztályú utasok, az erkélyen és az árbocon kapaszkodnak az emberek, méghozzá erősen, mert a Földközi-tengeren járunk, és errefelé a hajó is vadul táncol. A táncverseny egyre tart, a nagy tónak, hol a nyugati, hol a keleti végéről hozott táncok örvénylenek, vagy andalognak, dobbannak vagy siklanak, érzéken felkavarnak vagy kedveskedően elábrándoztatnak, hol az egyik, hol a másik harmonika szól, hol megfélekednek mindentről és együtt topognak, dobognak, tapsolnak. S így eldöntetlen marad a verseny, nincs, aki bíráljon, mérícskéljen...

A vacsora aznap minden kapitányi közbelépés ellenére kárbaveszett a nagy olasz hajón, mert éjfél felé járt, mire elhallgattak a harmonikák, és vége szakadt a hirtelen-bálnak. Lihegték, kipirultak, fáradtak voltak, alig támolyogtak már, de villogtak a szemek, a Dél minden igazi tüze, szilajsága, heve

égett bennük még akkor is, amikor a ciprusiak és spanyolok, dűltan, zilálta, elrendetlenedett ruhával széjjelszóródtak. A ciprusiak elvackoltak fedélzeten, folyosókon, turista szalonban, a spanyolok szétszóródtak kabinjaik felé.

De a szemekből még mindig nem hunyt ki a bűvös csillogás, pedig már csak a hajó táncolt, egyedül...

GRADUS AD PARNASSUM

Nem tudtam, hogy a kosárlabda rúgó sport, csak most jöttem rá, amióta a rohanó vonatban az összetolt üléseken éjszakára elfeszkelődünk, és velem szemben a hosszú lábú, nyugtalan álmú belgrádi kosárlabdázó lány alszik ülésemre nyújtott lábbal. Hatan fekszünk a félhomályos fülkében, és ez a lány álmában újra kosarakat dob, rendszerint lábbal az oldalamba. Szagatott hát az álmom, nemcsak a körülöttem alvó, külföldi körútról hazafelé tartó kosarazók miatt, hanem amint egyre távolodunk Athéntől és végigfutunk a görög hegyek és völgyek, földek és folyók között, a vasútállomások tábláin ókori történelmi nevek és mitológiai fogalmak bukkannak fel, hogy álomba szönten mind több isten nehezdjék a mellemre, éjszakámra.

Búcsúzkodom... Nem hiszem, hogy valaha még erre jövök, sok minden van még a világon, amit látni szeretnék, és fogy az időm, hiszen nem tudhatom, hogy a moirák — akiket a latinok párkáknak neveztek — mit szántak még nekem, meddig fon Klotho, milyen folytatását juttatja sorsomnak Lacheszisz, és mikor vágja el a fonalat a hajthatatlan Atroposz, akinek nevét persze a prospektusokból keresgélem össze, mert nagyon régen volt az, hogy görögptőlös családtagjaim mellett mitológiát tanul-tam, és mikor erre az útra indultam, neki kellett feküdnöm, hogy felidéz-zem istenek és történelmek antik világát... És most búcsúzkodom az istenek-től. Haifában kezdtem, Carmel hegyére mentem fel utolsó este, miután az előző napon már délután jártam ott Eliás próféta barlangjában, és nem tudtam, melyiket nézzem meg, mert három van, egy görögkeleti, egy katolikus és egy zsidó, és mind a három igazi, hiteles, bebizonyíthatóan Eliás barlangja volt, amiből az derül ki, hogy lakáshalmozó lehetett. Este azonban

eltűntek a kétélyek, lent csillogott a város ezernyi fénye s a tenger a ráterülő holdezüstben. Mögöttem ott voltak a babilóniai és asszír istenek, mögöttem voltak a Mózes- és Krisztus-legendák, a Szent Föld, Názáreth, Genezáreth tava, alattam a perzsa templom színrany kupolával, az arab városrész különös minaretjével, s körülöttem a hegy, amelyről a karmeliták szerint a hegyi beszéd elhangzott: „... boldogok a lelki szegények, a szelídek, akik sírnak, akik éheznek és szomjaznak az igazságot, az irgalmasak, a tiszta szívűek, a békeeségek, akik üdözést szenvednek az Igazságért...” Boldogok? Melyik boldogság az övék? A pillanat öröme, vagy az álmok testetöltése? Ne csinálj magadnak faragott képet... — hangzott a tilalom, és mégis kőbe vés-ték, épületekbe szőkentették, üvegcsodákba fújták művész lelküket, és csak ez, csak ez maradt meg az évezredek-ből, a többi mind, mind nyomtalanul eltűnt, akár világhódító hadvezér, akár földet túró paraszt volt. Pedig neki épült, neki szépült, érte tettek csodát, az emberét, hogy a természetnek minél több titkát fejtsse meg, és mégis mindig előbb rombol, mielőtt építene; így épített vallást, városokat és világokat, és kénytelen új és újabb világokat így építeni.

Onnan, a Carmel hegyéről, a tűnő és újra támadó világ kilátójáról búcsúztam Baáltól, az aranyborjútól, a csodatételek legendáitól, a vértől, a földtől, amely körül és miatt annyi vér hullt. Azután az athéni napok után, vonatindulás előtt, utolsó drahmáimmal felmentem az Akropoliszra, a Parthenon oszlopai és szobrai között bolyongtam búcsúzóul az alkonyatban... S ez nekem egyben az istenek alkonya volt, nem a bős germán, nyargaló, vad hadisteneké, hanem egy föld alól kiásott világ isteneié, mert az évezredek éle-téből — íme — csak az új élet marad meg, ami azon túl van, ami isteni, azt az ember művészelleke teremtette, gondolatokban, faragott kőcsodákban, dalosok dalaiban él, és úgy öröklődik hogy dacol a romboló kedvvel, a minden percben meghaló álmokkal; és ezek az istenek ezerszer meghalhatnak, mindig újra feltámadnak a művészcsodákban. És mialatt az éjszakába rohanó vonatból, a teljes sötétségbe merült tájaktól, a legendáktól és istenek lába nyomától búcsúzkodtam, bolygó-bolygó lélekkel úgy éreztem, hogy az ember így szülte az istent, félelemből és roppant nagy álmokból, rettegésből

és nagyotakarásból, bánatból és költészetből, riadtságból és merészségből, fel, fel, útban a Parnasszosz felé, fokról fokra, fel a csúcsockig...

Es megyek, messze futok az istenek-től, az évezredektől, hogy ne gyötörjenek tovább a kétségekkel, amelyek közöttük, mellettük még súlyosabbak, és álomba bújok előlük, míg a kosárlabdás lány újból oldalba nem rüg; felriadok, érzem, hogy a vonat áll. Kint-ről állomástábla mered felém: Thive... Théba... Felülök, állni nem lehet az összetolt párnák között, szemem az éjszakába meregetem... Voltam király Beóciában — villan agyamba a régi feledett mondat, amelyről nem tudom, egy tragédiából vagy egy múlt század-beli francia operettből ragadt-e fülemben. Théba Beócia fővárosa volt, pártoskodó, hol Athénnel, állni nem lehet, hol macedóniai Fülöppel, hol Nagy Sándorral szövetező, sok bajt keverő országocska, tűnő emlék, csak régi neve fogalom, több nem maradt meg belőle. Csak még valami... innen kanyarodik az út Delfi és Parnasszosz felé... Már robogunk tovább, közelebb oda, arrafelé, ahol romvárosok, Orcho-menosz és Cheronia fekszenek a hegy-lábnál, amelyeken át egykor Delfibe jártak Püthia sziklafalához, ahol Apollón megölte Püthot, a sárkányt, s templomot építtetett, ünnepeket rendezett magának a barlang felett, amelyből kengőz száll fel, és révületbe hozta a jósló papnőt, aki már akkor tudta, ismerte a jövőt, az elkövetkező korokat és azt is, hogy ki juthat fel az ott tornyosuló Parnasszosz csúcsára... két és fél ezer méter magasba, és annál is sokkal magasabba, az egész világ fölé...

Vonatunk elfut mellette, a késő éjben már felkel a hold, lustán, álmosan, s ráragyog a csúcsra... Mind ide vágytak, akik az isteneket teremtették, költők, dalosok, gondolkodók, szobrászok... mind ide vágytak, mert ami ide látszik, az már a Parnasszosz... az élet csúcsa...

Szívembe mar. Lent vergődöm a mélységben, mert ma már tudom, hiszen minden percben összeomlik egy álom, tudom, hogy erőimből nem felt arra, hogy fekapaszkodjam, lent vergődöm a mélységben, mert Delfi mellett a Februáriádkról engem is letaszítottak az istentagadókkal, és hiába akartam felkapaszkodni lépcsőfokokra — ő hazug gradus ad Parnassum! —, lehanyagotlan a kaptatón. Csak így, messziről, sejtelmes holdfényben, erőtlően vergő-

désem maró könnyein keresztül láthatom a csúcst, amelyen istenek, múzsák csodák ültek, csak így, elfutó vonatból... Milyen magas, milyen elérhetetlen magas a csúcs! Ma már az álmom sem tud odáig felérni, s a vonatkerék talán már halk takarodót zakatol fülembe. Dolgom végezetlen, önmagammal meghasonlottan meredek a Parnasszoszra... az elfordult múzsák felé...

A vonat pedig továbbragad, rohan, visz, egyre messzebb. Kegyetlen vonat. Nem visz fel a Parnasszoszra; oda nem lehet jegyet váltani, első- vagy másod-

osztályt. S hiába bámulom elbűvölten, míg be nem futunk egy alagútba. A vonat, az élet, a szárnyzegettség egyre messzebb ragad onnan...

Elfészkelődöm ülésemen, lehunyom szemem, hogy ne lássam többé a tájat, az isteneket, a múzsákat, az álmok csődjét. Megkísérlem, hogy álomba sűrjam magam, ha nem rúg éberre a kosarazó lány, s álmomban előrefussak, haza. Holnap otthon leszek, az ötödik emeleten.

Az én Parnasszoszomat ilyen alacsonyra építették.

